

Roham a város ellen

Öröm és gond. Ez a két ellentétes érzés éppen úgy velejárója az urbanizációnak, mint megannyi más dolog. A szó jelzi azt a társadalmi, gazdasági folyamatot, aminek mozgatórugója a termelés. Sok mindent tükröz a terminus, de leginkább összefoglalóan az ember és természet viszonyának magasabb rendű megjelenését.

A téma közérdekű, bennünket érint és már könyvtárnyi szakirodalma van. A külföldi vizsgálódások mellett sajnos még elenyésző a hazai példák száma. Az urbanizációs folyamatok szakzerű feltárása, elemzése nem sok. Hiányoznak azok a gyakorlati fogódzók, amivel egy-egy város a jövőjének meghatározásánál minden aprólékos kérdésre, problémára kiterjedően, a szociológia segítségével meghatározza jövőjét. Mire mennek Makón Los Angeles tanulságaival? Messzire nem jutnak, az biztos.

A legurbanizáltabb megye?

Amikor becsöppenünk Szentés központjába, rácsodálkozunk a Kossuth tér impozáns hétemeletesére, amit már a nagyvárosok is elfogadnának. Csongrád tízemeletes panelháza a szegedi Tarjánt juttatják eszünkbe, s az szinte elismerés hangján beszélhetünk Hódmezővásárhely város-magjáról. A puszta szemlélő, aki csak az egyszeri észrevételre szorítkozik, látja, az elmúlt évek során jelentősen megváltozott Csongrád megye településhálózatának szerkezete. A számokat, statisztikát vallatóra foghatjuk, s ezek sokat beszélnek arról, hogy a dinamikus gazdasági fejlődés milyen erőteljes urbanizációt indított el. Tizenöt évvel ezelőtt a városok lakossága nem érte el a megye összlakosságának 50 százalékát. Ma az arány 66,7 százalék. A fellendülés 1956 után kezdődött. Még néhány számadat ehhez: a második öt éves tervidőszakban 6,5 milliárd forint, a harmadikban 15,8 milliárd forint volt a megyei beruházások összege, s a negyedik öt éves tervidőszakban várhatóan eléri a 23 milliárd forintot. Sok pénz ez, sok ipari üzem, lakóház épült ebből az összegből. Az erőteljes fejlesztés hatására 1962-ben megváltozott a népmozgalom helyzete. Az elvándorlást felváltotta a megyében a bevándorlás. Leggyorsabban a Szegedre beköltözők száma nőtt. Ahogy az egész országban (az egész világon?), itt is megyszerte megindult a roham a városok ellen. Izgalmas kérdés, milyen volt a városok felkészültsége, mekkora teherbírással rendelkezett az infrastruktúra — és rendelkezik ma is?

Az ország tizenkilenc megyéje közül csak Csongrádban él a népesség kétharmada városokban. Azt is szokták mondani, Csongrád a legurbanizáltabb megye. Ennek ellenére, a ténylegesen urbanizált lakosság aránya sokkal kisebb. A városok infrastruktúrális ellátottsága a peremkerületekben nem éri el azt a szintet, amivel egyes községek központja már rendelkezik. Balástya, Kistelek, Forráskút jó néhány háztartása komfortosabb, mint Rókusé vagy Móravárosé. A külső kerületek erősen falusias jellegűek — még a régi értelemben —, és városiasodásról itt alig beszélhetünk.

Általában egyetlen városban sem magas a közműellátottság színvonala. Súlyos probléma a

szennyvízcsatornázás, gondot jelent a fürdőellátás hiányossága, és nincs megoldva a szennyvíztisztítás. A belvízrendezés feszültségeit sem sikerült még megszüntetni.

Mint általában a dinamikus folyamatokra, ugyanúgy erre is jellemző, hogy mindent egyszerre kell megteremteni, az anyagi eszközök pedig korlátozottak. Közél sem áll annyi pénz rendelkezésre, mint amennyit szeretnénk. Amikor sok-sok ezer lakást, több száz kilométer csatornát és még mennyi mindent kell egyszerre megépíteni, bizony nem könnyű kalkulálni. A megyei városok központjai sem rendelkeznek azzal az előkészítettségi színvonallal, amire bátran lehet alapozni. Azonkívül a lakásépítés jelenlegi előrehaladását nem kis mértékben befolyásolja a meglévő lakásállomány rendkívül kedvezőtlen műszaki összetétele. Így a következő időszakban az évenként épülő új lakások 20-25 százalékát ellenüllyeszt az elavult épületek lebontása. Eközben csak növekszik a lakásigénylők száma.

Tanulóévek

Nem könnyű városokat építeni, különösen, ha a csatornázástól kezdve, minden alampunkát egyszerre, a lakóházakkal együtt kell megépíteni. Már pedig a városépítés tudománya most alakul ki. A lecke fel van adva, a tanácsi költségvetés összeállításánál bizony érződik, hogy a huszadik század igényével mérve, korábban a városok nem voltak igazán városok. Az urbanizáció körülbelül úgy tört ránk, mint verőfényes nyári délután a zivatar. Így természetes, hogy az urbanizációs folyamatok megtervezése egészen újkeletű. Csupán a múlt években ismerték fel a tervszerű alakítás szükségességét, a településhálózat tervszerű kidolgozásának igényét. A területi tervezés most kezd kibontakozni, és a fejlesztés területi szemlélete a szocialista építés első szakaszában nem kapott kellő figyelmet.

Miről van itt szó? Az ágazatok eddig is jól ellátták feladataikat, persze, az urbanizáció előidéző olyan raffinált buktatókat, amelyeket csak a tárcák legszorosabb, újszerű együttműködésével és a még nagyobb felkészültséggel lehet kiküszöbölni. Az együttműködés legnagyobb hiánya, hogy az ágazati irányítószervek tervei nem közelítenek a területfejlesztés célkitűzéseikhez. Oszintén szólva, erre korábban nem is volt szükség. A közös hang megtalálása napjaink történetéhez sorolható. A műszaki, gazdasági, társadalmi tényezők egyszerre, egy szinten, azonos fajsúllyal szerepelhetnek, és akkor az urbanizáció váratlan meglepetései felkészülve találják a városokat. Talán nem tűnik túlzott igénynek, ha olyan adatbankok működnek, amelyek a legfrissebb és legpontosabb információkat tartalmazzák. Segítséggel könnyebben lehet megbízhatóbb képet alkotni az egyes települések fejlettségi szintjéről, és a legsürgősebben megoldásra váró feladatokról.

A fejlődés esélyei

Az emberek városba költözése nem egyértelmű az urbanizáció

előrehaladásával. Az egyéni törekvések, a gazdasági háttér összhangja egész sor tényezőtől függ. Például: a városok és a vonzáskörzetükbe tartozó községek csak akkor alkotnak igazán egységet a társadalmi munkamegosztásban, ha fejlesztésük nem különül el egymástól. Mert érdekeltségekkel magyarázható a községekben történő ipartelepítések. Egyes vállalatok csupán csak pillanatnyi gazdaságossági szempontból létesítenek telepeket, amelyek tisztavirág-életűek, hatékonyságuk és szerepük miatt. Így előfordulhat, egyes települések érdeke nincs összhangban a megyei célkitűzésekkel. Az urbanizációnál sajátos helyzetet idéz elő az is, hogy az országos átlaghoz viszonyítva, Csongrád megyében igen magas, 44,5 százalék, a könnyűipar részaránya. Az országos átlaghoz képest így több a női dolgozó, ezt az óvodai, bölcsődei ellátottságnál jobban figyelembe vesszük. Ugyanakkor a könnyű- és az élelmiszeriparnak más iparágakhoz képest alacsonyabb a hatékonysága, jövedelmezősége. Ezért a vállalatoknál keletkező fejlesztési forrásoknak kisebb hányadából — mint a nehéziparban — építenek iskolát, óvodát. Ugyanakkor országos érdekek, hogy a könnyűipar és élelmiszeripar egyik fontos bázisa, adottságai miatt, Csongrád megye maradjon.

Közismert, hogy a lakosság 20 százaléka külterületen él. A tanács megyék más és más módon igyekeznek megoldani gondjaikat. Csongrád megyében a belterületre költözés feltételeinek megteremtését segítik elő. Nem lehet ez márról holnapra, megoldhatatlan célt jelentene valamennyi tanyai családnak lakást biztosítani. Azonban az urbanizáció folyamatában ez a kérdés Damoklész kardjaként teljes súlyával szerepel.

Véleményt mond a lakosság

A kezdeményezés mindenütt üdvözlésre talált, de az elismerés mellett nem lehet elmenni szó nélkül, hogy a lakosság bevonása a rendezési tervek véleményezésébe nem hozta meg a kívánt eredményt. Bár a tanácsi jóváhagyás előtt a városrendezési, fejlesztési tervekét közszemlére teszik ki, de azokon érdemileg nemigen lehet változtatni. Többnyire a lakosság már csak a tényekről értesül, így a széles rétegek aktivizáló ereje nincs teljesen kihasználva. Az urbanizáció előrehaladása megköveteli — a legjobb módszerek kialakításával — a még fokozottabb lakossági véleményezést, beleszólást a fejlesztési tervek előkészítésébe. Az igazsághoz tartozik, sok jó fórum működik már, rengeteget le-

het vitatkozni. A probléma abból adódhat, hogy a véleménykérés nem rendszeres.

Kétségtelenül kedvező lehetőséget teremtett az új tanácsvörvény a gazdasági koordinációban. Ez egy sarkalatos kérdése az urbanizációnál. A főbb területeken, mint a rendezési tervek előkészítése, építőipar, lakásfejlesztés, lakáshoz kapcsolódó létesítmények koordinálása már jótékony szellő, és az urbanizáció vitorláját a kellő irányba hajtja. Kedvezőnek ítélnél az is, hogy a helyi tervező vállalatokra mind nagyobb feladat jut a regionális tervek előkészítéséből.

A szálak ezerfelé futnak, a sündisznó szúrásához hasonlíthatjuk ezt az ágas-bogas kérdést. Annyi a túsál, hogy nem tudjuk, melyik sebzi meg kezünket. A szakemberek vélekedése szerint, megkönnyíti a problémák tisztánlátását, ha gyakorlatban kidolgozzák az urbanizáció fejlettségi szintjének komplex mérési módszereit. Természetesen, miközben rohamosan tovább építjük városainkat.

HALÁSZ MIKLÓS

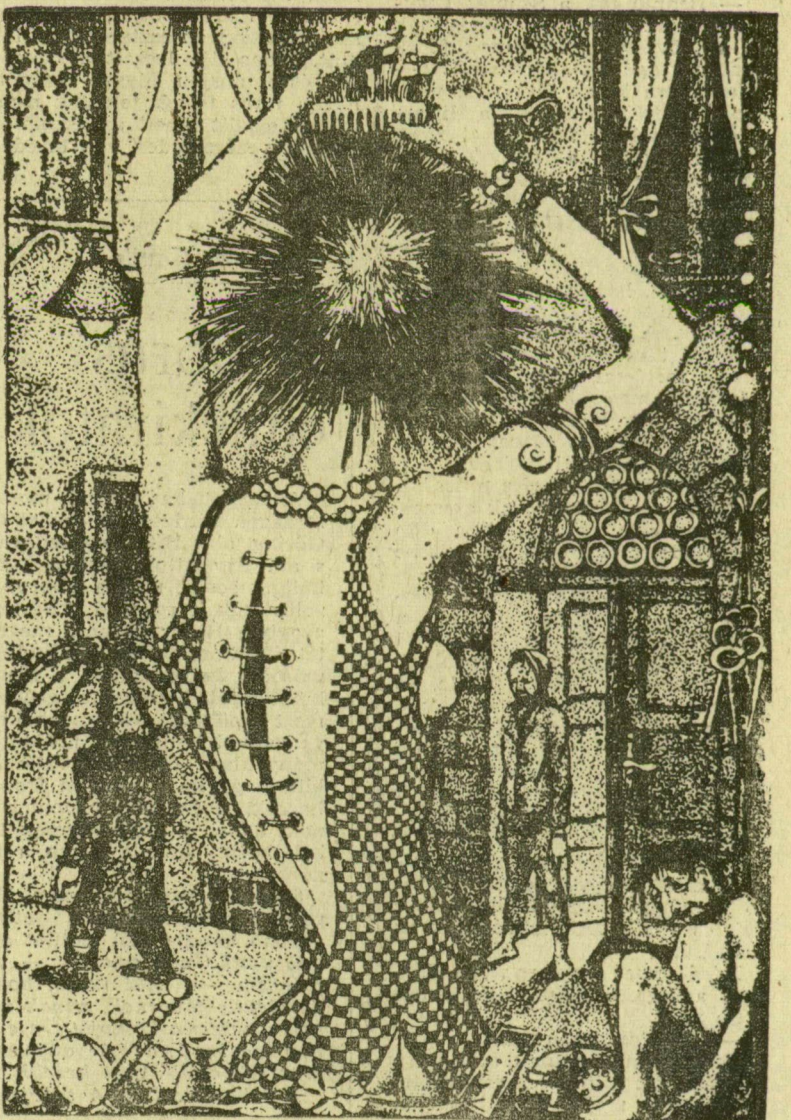
Polner Zoltán

Farkasvakság

és szól a sziréna vijjogva, sötéten. Felöltözünk.

A pince nyirkos. Az egész gyerekkor üvöltő sziréna

ÉS MINDIG A LEGNYUGODTABB ÓRÁKBAN

Kolozsvári Miklós grafiká